

SİVAS TÜRK OCAĞI VE DERGİSİ: BİRLİK

Yrd. Doç. Dr. Serap TAŞDEMİR*

ÖZET

Türkiye'nin yakın tarihindeki önemli köşe taşlarından olan Türk Ocakları, milliyetçilik akımının bilinçlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir. 12 Mart 1328 (25 Mart 1912) günü resmî olarak kurulan Türk Ocakları, Türk Yurdu Cemiyeti ve dergisini de bünyesine birleştirmiştir. Kuruluşundan itibaren Türk Ocaklarının sayısı hem İstanbul'da hem de diğer il merkezlerinde hızla artmıştır. Sivas Türk Ocağı şubesi 1923 yılında açılmış ve faaliyet göstermeye başlamıştır. 1923-1924 yılları arasında Birlik adlı dergiyi yayınlamıştır. Birlik dergisinde Sivas'ın sosyal ve kültürel yaşamıyla ilgili haberler ve yazılar yanında, ülkenin genel durumu ile ilgili yazılar da yayımlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Türk Ocakları, Sivas Türk Ocağı, Birlik Dergisi, Türk, Milliyetçilik.

* Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

**JOURNAL OF SIVAS TURKISH ASSOCIATION:
BİRLİK (UNITY)**

ABSTRACT

Türk Ocakları (Foyers Turcs), one of the milestones in the recent history of Turkey, have played an important role for the movement of nationalism to get consciousness. Having been formally founded on March, 12 th in 1328 (25 March 1912). Türk Ocakları (Foyers Turcs) co-opted Türk Yurdu Cemiyeti and its periodical. The number of Foyers Turcs has gradually increased both in İstanbul and in the other city centers since its foundation. Sivas department of Foyers Turks was opened in 1923 and it has been functioning since then. It published the periodical Birlik between 1923-1924. Not only the news and articals dealing with the social and cultural life in Sivas, but also the articals about the general view of the country were published in this periodical.

Key Words

Foyers Turcs, Turk Ocakları, Sivas Foyers Turc, Birlik, Turk, Nationalism.

XX. yüzyıl başlarına gelindiğinde, Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan azınlıkların Fransız ihtilâlinde sonra Avrupa'da yayılmaya başlayan milliyetçilik akımlarının da etkisiyle devlete karşı bağımsızlık mücadelesine giriştikleri görülmüştür. Dış devletlerin de desteğiyle Avusturya-Macaristan, Bosna Hersek'i topraklarına katmış, Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiş ve Girit Yunanistan'a katılmıştır. Öte yandan, Arap ve Arnavut gibi Müslüman topluluklar da bu tür mücadelelere girişmiştir. Bu gelişmeler Osmanlı-Türk aydınlarında da Türk milliyetçiliğinin uyanmasına yol açmıştır. 19. yüzyıl sonundan itibaren kendini kültürel milliyetçilik şeklinde ifade eden Türkçü hareket, Balkan Savaşı ile birlikte siyasal bir akıma dönüşme sürecine girmiştir¹.

Türkiye'nin yakın tarihindeki kilometre taşlarından biri olan Türk Ocakları da, Osmanlı kozmopolit yapısı içinde çözülen ümmetçilik görüşünden sonra, tepkisel biçimde oluşan milliyetçilik akımının bilinçlendirilmesinde başrolü oynayan bir örgütlenme olmuştur². Türk Derneği (1908), Türk Yurdu (1911), Türk Bilgi Derneği (1913) ve Türk Gücü Derneği (1914) gibi Türkçü derneklerden biri olan Türk Ocağı, II.Meşrutiyet Devri (1908-1923)'nin sağladığı hürriyet ortamında kurulan Türk milliyetçi kuruluşlarının en büyüğü, tanınmış ve uzun ömürlüsüdür³. İstanbul'da 31 Mart' tan önce, kültürel amaçlı Türk Derneği kurulmuş, ama büyük bir ilgi yaratamamıştı. 1911 Ağustos ayında yine İstanbul'da Türk Yurdu Cemiyeti ve ondan altı ay sonra da örgütlenmesini tamamlayan Türk Ocağı kuruldu. 24 Kasım 1911'de, Türk Yurdu Derneği tarafından "*Türklüğe hizmet etmek, Türklere fayda dokundurmak*" amacıyla "*Türk Yurdu*" dergisi çıkarılmıştır. Türk ulusçuluğunun organı olarak, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda fikirler üreten bu dergi, Türk Ocağı'nın yayın organı haline dönüşmüştür⁴.

1 Füsün Üstel, "Türk Ocakları", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Milliyetçilik*, İstanbul, 2002, s. 263.

2 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler: Meşrutiyet Dönemi I*, İstanbul, 1984, s. 443.

3 Kenan Akyüz, "Türk Ocakları", *Belleten*, L/196-198 (1986), s.201.

4 Hüseyin Tuncer, Yücel Hacıoğlu ve Ragıp Memişoğlu, *Türk Ocakları Tarihi, Açıklamalı Kronoloji 1912-1997*, Ankara, 1998, s. 11.

12 Mart 1328 (25 Mart 1912) günü resmi olarak kurulan Türk Ocakları, Türk Yurdu Cemiyeti ve dergisini de bünyesinde birleştirmiştir⁵. 20 Haziran 1911 yılında yapılan toplantıda esasları tespit edilen ve 1913 yılında İstanbul'da basımı yapılan Ocak tüzüğüne göre, derneğin kuruluş amacı, “*Türklerin millî terbiye ve ilmi, içtimai, iktisadi seviyelerinin terakkisi ve itilası ile Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmak*” dı. Asla politikaya karışmayacağı ve siyasi partilere hizmet etmeyeceğini belirten dernek, amaçlarına ulaşabilmek için “*okullar yaptırarak, kendi adını taşıyan kulüpler açacak, buralarda dersler, konferanslar, halka açık toplantılar düzenleyecek, kitaplar ve dergiler yayımlayacak, millî serveti korumak ve çoğaltmak maksadı ile millî iktisada ve ziraate yol gösterecek ve bu alandaki kuruluşların doğup yaşamalarına yardımcı olacaklar*” dı. Ancak bu karara rağmen kulüp açma düşüncesinden politikayla ilgilenebileceği kaygısıyla vazgeçilmiştir⁶. Türk Ocağı, kurulduğu günden itibaren II. Meşrutiyet döneminin kısır siyasî çekişmelerinden uzak, ülkenin birliği ve vatanın geleceği için çalışmayı amaç edinmiş bir dernektir.

Kuruluşundan itibaren Türk Ocakları'nın sayısı hem İstanbul'da hem de diğer il merkezlerinde hızla artmış; birçok ileri gelen edebî simalar harekete katılarak dergisinde yazı yazıp, ocağın kollarının eylemlerine de katkıda bulunmuşlardır⁷. Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde çalışmaları aksayan Türk Ocakları, Cumhuriyetin ilân edilmeden hemen önceki günlerde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde örgütlenmeye başlamış⁸ ve 1922 yılı sonuna kadar 19 Türk Ocağı açılmış, 1923 yılında açılan ocak sayısı 60'a, 1927 yılında 257'ye ve üye sayısı 30.000'e ulaşmıştır⁹. Ancak, çalışma programlarında bir değişiklik yapılarak Pantürkist ülkü bir tarafa bırakılmaya çalışılıp Türkiye ile sınırlandırılmıştır¹⁰. Türk Ocakları, kon-

5 Tunaya, a.g.e., s.434.

6 Akyüz, a.g.m., s.202-203.

7 Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara, 1998, s.348.

8 Üstel, a.g.e., s.264.

9 Dr. İbrahim Karaer, *Türk Ocakları'nın 90 Yıllık Yayın Faaliyetleri (1912-2002)*, Ankara, 2002, s.2.

10 François Georgeon, *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri*, (Çev. Alev Er), Ankara, 1986, s.107.; Hasan Ferit Cansever'in de belirttiği gibi Türk Ocaklarındaki milliyetçilik fikri Balkan Milliyetçiliğinden de tamamiyle farklı nitelikler taşıyordu. Hasan Ferit Cansever, “Türk Ocağı'nın Doğuşu Sebep ve Saikleri”, *Türk Yurdu*, L/285 (Haziran, 1960), s.22.

feranslar, müsamereler; ticaret, muhasebe, daktilo, biçki- dikiş kursları, sağlık, ziraat, yabancı dil dersleri; kütüphaneler¹¹ ve okuma salonları; sinema, müze, sergi, spor; Türk dilinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, millî ekonominin teşviki; köye ve köylüye yönelik faaliyetleri ile 1912-1931 yılları arasında Türk fikir hayatına ve toplum hayatına katkıda bulunmuştur¹² Rejimin merkezi Ankara olduktan sonra Türk Ocakları Atatürk'ün büyük yardımlarıyla Ankara'da yapılan ve açılışını İsmet İnönü'nün yaptığı yeni binasına taşınmıştır¹³.

1927 yılında Ocak yasasında yaptığı değişiklikle Cumhuriyet Halk Partisi'nin denetimi altına giren Türk Ocakları'na devlet desteği ve denetimi artarak devam etmiştir¹⁴. Kısa bir süre sonra Mustafa Kemal'in: "*Teessüs tarihinden beri ilmi sahada halkçılık ve millîyetçilik akidelerini neşir ve tamime sadakatle ve imanla çalışan ve bu yolda memnuniyeti mucib hizmetleri sebkettmiş olan Türk Ocaklarının, aynı esasları siyasi ve tabiki sahada tahakkuk ettiren fırkamla bütün manasıyla yek vücud olarak çalışmalarını münasip gördüm. Bu kararım ise, millî müessese hakkında duyduğum itimat ve emniyetin ifadesidir. Aynı cinsten olan kuvvetler müşterek gaye yolunda birleşmelidir.*"¹⁵ açıklamasından sonra olağanüstü bir toplantı yapan Türk Ocakları, Mustafa Kemal'in bu isteğine uyarak, Ocakların kapatılmasını ve bu kuruluşun tüm malvarlığının Cumhuriyet Halk Fırkası'na devredilmesini kararlaştırmıştır¹⁶. 10 Mayıs 1931 tarihinde topla-

11 1924 yılında toplanan Türk Ocakları Umumi Kongresi'nde (1. kurultay), söz alan Sivas delegesi Muttalip Bey, maarif Vekaleti tarafından yayınlanan telif ve tercüme eserlerden ocaklara birer tane gönderilmesini istemiş; Hamdullah Suphi Beyde Muttalip Beyin sözünü ettiği eserlerin ocaklara gönderildiğini söylemiştir. Bkz. İbrahim Karaer, **Türk Ocakları (1908-1931)**, Ankara, 1992, s.147.

12 Karaer, a.g.e., s.2-3.

13 Feridun Kandemir, "Türk Ocakları", **Resimli Tarih Mecmuası**, VI/70 (Ekim, 1955), s.4105.

14 "Türk Ocakları, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın hars şubesidir. Fırka, millete mürebbilik yapacak; ilim, iktisat, siyaset ve güzel sanatlar gibi bütün hars sahalarında vatandaşları yetiştirmek için pişvalık edecektir. Ocaklar Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programlarını vatandaşlara izah etmekle asıl vazifelerini yapmış, mefkurelerine en büyük hizmeti ifa etmiş olurlar. Yasanızın üçüncü maddesinde bu cihet sarahaten ifade edilmiştir. Bu yol üzerinde milleti hemahenk olarak beraber yürütmekten ibaretir." **Hakimiyeti Millîye**, 5 Şubat 1931; Atatürk'ün Aydın Türk Ocağı'ndaki Konuşması için bkz: **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, II, s.300.

15 A.g.e., III, s.130.

16 10 Nisan 1931 cumartesi günü Ankara'daki Genel Merkez binasında toplanan Türk Ocakları Kurultayında Türk Ocakları'nın Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılması ve bütün mallarının da ona devredilmesi kararı oy birliğiyle kabul edildi Kenan Akyüz, a.g.m., s. 211.

nan Cumhuriyet Halk Fırkası 3. Büyük Kongresi'nde Türk Ocakları kurultayınca alınan karar aynen kabul edilmiştir¹⁷.

Türk Ocakları imparatorluktan millî devlete geçiş dönemi ile Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ve rejimin yerleşmesi aşamasında -özellikle Türklük bilincinin uyanmasında-, savundukları fikirler, yaptıkları faaliyetlerle toplum hayatına büyük katkılarda bulunmuşlardır.

Sivas Türk Ocağı¹⁸

Sivas Türk Ocağı şubesi 1923 yılında açılmış ve faaliyet göstermeye başlamıştır¹⁹. Türk Ocağı'nın açıldığı gün olan 18 Mart tarihî bayram olarak ilân edilmiş ve her yıl kutlanmıştır²⁰. 1341(1925) yılında oluşturulan idare heyetine Sivas Türk Ocağı Reisi: Sıhhiye Müdürü İsmail; Murahhas: Sığircı Zade Hayri; Katib: Matbaa Müdürü Abdülkadir; Muhasip Veznedar: Muallim Selehaddin, A'za: İlk tedarisat Müfettişi Hikmet, Numune Hastanesi Emraz-ı Dahiliye Mütchassısı Fazıl, Tüccardan Ömer Adil Beyler seçilmiştir²¹.

Türk Ocaklarının ikinci dönemine ait (Ekim 1922-10 Nisan 1931) birinci kurultayına (23 Nisan 1924) Sivas Türk Ocağı'nı temsilen nüfus müdür-i umumisi Muttalib Bey katılmıştır. Sivas Mebusu Halis Turgut Bey ise Sarıkamış Türk Ocağı adına katılmıştır²². 1927 yılındaki kurultaya ise Sivas Türk Ocağı adına Rıza Bey, Şarkışla Türk Ocağı adına Abdülmuttalip Bey katılmıştır²³. 1928 yılında Abdülmuttalip Bey Sivas Türk Ocağı'nı, Mühendis Hamit ise Şarkışla Türk Ocağı'nı temsil etmiştir²⁴.

Merkez Heyeti 1928 yılı bütçesinde Şark Mıntıkası, Garp Mıntıkası, Şimal Mıntıkası, Cenup Mıntıkası ve Merkez Mıntıkası olmak üzere beş

17 C.H.F. Üçüncü Büyük Kongre (10- 18 Mayıs 1931) Zabıtları, İstanbul, 1931, s.279-280.

18 Sivas Türk Ocağı çalışmaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Serap Taşdemir, "Atatürk Dönemi Sivas'da Kültür Kurumları", Sivas Kongresi I. Ulusal' rarası Sempozyumu (2-4 Eylül 2002 Sivas), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Sivas, 2002, ss.157-170.

19Tuncer, a.g.e., s108.Ancak, Dr. Hasan Tahsin Sivas Türk Ocağı şubesinin açılış tarihini 1920 yılı olarak vermiştir. "Sivasta Türk Ocağı 1336 senesinde teessüs etmiştir." Tahsin, a.g.e., s.238.

20 Sivas, 15 Mart 1926.

21 Tuncer, a.g.e., s.151.

22 A.g.e., s.116.

23 A.g.e., s.214.

24 A.g.e., s.244.

mintıkada müfettişlikler ihdas etmiş, Sivas Türk Ocağı Merkez mintıkasında yer almıştır²⁵.

20 şubat 1928'den sonra Merkeze 141 ocağın bütçesi yollanmıştır. Buna göre Sivas Türk Ocağı'nın 1927 bütçesi 4.700, 1928 bütçesi 7.760 lira; Divrik Türk Ocağının 1927 bütçesi 60 ve 1928 bütçesi 3.600 lira ve Şehr-i Kışla (Şarkışla) Türk Ocağı'nın 1927 bütçesi 1.073 lira ve 1928 bütçesi 1.008 liradır²⁶.

Türk Ocakları'nda eğitim ve araştırmaya verilen önemin sonucu başta genel merkez olmak üzere kütüphaneler oluşturulmuştur. Bu kütüphaneler, halk kütüphanesi görevini üstlenmiş; ocaklıların ve halkın aydınlanmasına katkıda bulunmuştur. Sivas Türk Ocağı da gazete ve mecmua sağlayarak oluşturduğu kütüphaneyi halkın hizmetine sunmuştur²⁷.

Belirli zamanlarda yaptığı konser ve müsamerelerle kendine gelir elde eden Türk Ocağı²⁸; hazırladığı müsamereleri sadece Sivas ilinde değil, ilçelerde de sunmuştur²⁹.

Sivas Türk Ocağı'nda millî, iktisadî, içtimaî ve sihhî konularda verilen konferanslarla halkın aydınlatılmasına çalışılmıştır³⁰. Kadın Ocaklılar tarafından verilen ve büyük bir ilgiyle karşılaşılan konferans konularından bazıları şu şekildedir: Muallim Emine Hanım " Terbiye", Muallim Mebrure Hanım " Finlandiya Türkleri", Muallim Mevhibe Hanım "İçtimaî Hayatta Kadın"³¹. Sivas'ı ziyaret eden Darülfünun heyetlerince de Ocaklarda konferans verilmiştir³². Konferanslar dışında, Ocaklıların hem eğitilmesi hem de boş zamanlarının değerlendirilmesi için muhasebe, münazara ve temsiller de verilmiştir.

25 Ayrıntılı bilgi için bkz. Tuncer, a.g.e., s.246.

26 Tuncer, a.g.e., s.289-290.

27 Dr. İbrahim Karaer. *Türk Ocakları (1912-1931)*, Ankara, 1992. s.146.

28 Tuncer, a.g.e., s.289.

29 Sivas Türk Ocağı, Hafik'te verdiği müsamerede "canavar" piyesini temsil etmiş, temsilden sonra konuşmalar yapılmıştır. Karaer, a.g.e., s.94.

30 A.g.e., s.87.

31 A.g.e., s.88.

32 A.g.e., s.86.

Ocağın 200 kadar üyesi bulunmakta ve Halkın sağlığı için açılan poliklinikte, sağlanan doktor vasıtasıyla ücretsiz tedavi hizmeti sunulmuştur³³.

Okumakta olan öğrencilere yardım ederek okumaları sağlanmıştır³⁴. Biri Tıp Fakültesinde, diğeri Askerî Tıp Fakültesi'nde iki öğrenciye burs verilmiştir³⁵. Sivas ve Şarkışla Türk Ocakları'nda bir veya birden çok ders-haneli kurslar açılmıştır³⁶. Suşehri Türk Ocağı'nda, Kaymakam tarafından Fransızca dersler verilmiştir³⁷. 1928 yılında harf inkılabı yapılırca Türk Ocakları da yeni harflerin öğrenilmesi konusunda çalışmalar yapmıştır. Şarkışla Türk Ocağı Şubesi de eğitim seferberliğine ocak binası uygun olmadığı için okulda geceleri ders vermek suretiyle bir kurs açarak katılmıştır³⁸. Aynı kurslar 8 Eylül 1928'de alınan bir tamim doğrultusunda Divrik ve Sivas Türk Ocağı'nda da açılmıştır³⁹.

Uzun kış gecelerini de dikkate alan Ocak, zaman zaman geceleri de açık kalmış⁴⁰, oluşturulan musiki heyeti de on beş günde bir Ocakta konser vermiştir⁴¹. Şubat ayının ikinci Cuma gününden itibaren resmî tatil olarak kabul edilmesi sonucu Sivas Türk Ocağı yetkilileri Cuma günleri "*sıhhi, içtimai, ahlaki muşahabeler, edebi fenni muşahazalar, umumi sohbetler*" düzenlemişlerdir. Bu haber derginin "Hafta Muşahabesi" sütununda halka duyurulmuştur⁴².

Türk Ocakları, İzmir depreminde zarar görenlere, müsamereler ve diğer şekilde topladıkları paralarla yardımcı olmuşlardır. Şarkışla Türk Ocağı

33 "Ocakta muayene: Fakir halk meccanen muayene ettirmek üzere Türk Ocağı'nda bir muayene kışad edilmiştir." *Birlik*, Sayı :16(29 Ce.1341 / 2 Ks. 1340/ 2 Oc. 1924), s.8.

34 "Ocağımız aziz memleketimizin fikir hayatını, İsmet Paşa Numune Mektebinde serbest dersler kışad etmiş ve her gün alaturka ondan- onbire kadar bervech-i ait program tahtında ifa tedrisat eylemiştir. Cumartesi edebiyat tarihi, Sultani edebiyat muallimi...Pazar: Türk tarihi, temyiz azasından...Pazartesi: terbiye dersleri, maarif müdürü...Salı: Edebiyat nazariyeleri, Sultani Türkçe muallimi...Çarşamba: İktisat, Sultani Fransızca muallimi..Perşembe: sıhhi dersler, doktor.... *Birlik*, Sayı: 1 (10 Zh. 1341 / 23 Tm. 1339 / 23 tm. 1923), s.8.

35 Tahsin, a.g.e., s.238

36 Karaer, a.g.e., s75.

37 Tuncer, a.g.e., s.195.

38 A.g.e., s.260.

39 A.g.e, s.264-271.

40 Kızılırmak, 28 Eylül 1925.

41 *Duygu ve Düşünce* 4 (15 Mart 1927), s.12.

42 Doğan, " Cuma Tatil Olacak", *Birlik*, Sayı:21(17 Mt. 1340/ 17 Mt.1924)),s.1-2.

da Akçaabat, Zile, Keşan, Giresun ve Eskişehir Türk Ocaklarıyla birlikte Hilal-i Ahmer'le işbirliği yaparak İzmirli'lere maddi destekte bulunmuştur⁴³.

Ankara Türk Ocağı'na emvali metrukeden (terkedilmiş mal) bina tahsis edildiği gibi Sivas Türk Ocağı'na da bedeli mukabilinde emvali metrukeden bina temin edilmiştir⁴⁴. Türk Ocaklarından Halkevlerine devredilen ocak binaları ve emvali gayri menkullerin arasında Sivas ilinde tahmini 5000,00 lira değerinde bir adet hane; Darende ilçesinde 750,00 lira değerinde bina ile arsası (Halkevi olmuştur) ve 700,00 lira değerinde hane(bahçesi var); Şarkışla ilçesinde 2000,00 lira değerinde bina(altında iki dükkan var; Fırka ve halkevi olmuştur) vardır⁴⁵.

Türk Ocağı, merkezden başka ilçelerde de şubeler açmış ve buralarda da en az merkez kadar hararetle çalışmıştır⁴⁶. 1931 yılına geldiğinde hizmet veren Türk Ocakları listesinde Sivas, Şarkışla ve Zara Türk Ocaklarının adı geçmektedir⁴⁷.

Sivas Türk Ocağı Dergisi: Birlik

Sivas Türk Ocağı şubesi, 1923-1924 yılları arasında haftalık olarak Birlik dergisini yayınlamıştır. İlk sayısı 23 Temmuz 1339 (23 Temmuz 1923) tarihinde yayınlanmıştır⁴⁸. İmtiyaz sahibi ve mesul müdürlüğünü

43 Tuncer, a.g.e., s. 251.

44 Karaer, a.g.e., s. 24-25. Ankara Türk Ocağı'na emvali metrukeden (terkedilmiş mallardan) bina temini için aralık 1923'de 164 mebus tarafından imzalanarak TBMM Başkanlığı'na verilen bir takdirde şu görüşlere yer verilmiştir: ...Ankara Türk Ocağı'na emvali metrukeden (terkedilmiş mal) bina tahsis edildiği gibi Adana, Alaişehir, Akşehir, Antalya, Ayvalık, Artvin,Sivas, Susurluk, Söke, Soma, Sandıklı, Tosya, Tarsus, Tire...Yenişehir Türk Ocakları'na da bedeli mukabilinde emvali metrukeden binalar temin edilmiştir.

45 Tuncer, a.g.e., s. 399.

46 "Zara'da Türk Ocağı resm-i küşadı 6 Kanun-i Sani 1926 Çarşamba günü yapıldı." **Kızılırmak**, 4 Mart 1926; "Aziziye Türk Ocağı, 18 Teşrin-i Evvel sene 1341 Pazar günü pek büyük tezahürat ile küşat edildi. **Kızılırmak**, 29 Teşrin-i Evvel 1925.

"Yenihan gençleri kazada bir Türk Ocağı teşebbüs etmiş. **Kızılırmak**, 10 Kanun-i Evvel 1925.

"Gürün Türk Ocağı 13 Mart 1926'da açıldı.

"Türk Ocakları 1930 Kurultayı'na arz edilen raporlardan anlaşıldığına göre, 1928-1930 döneminde Susehri, Kırıkkale, Adilcevaz, Refahiye vb. yerlerde dokuz Türk Ocağı daha açılmıştır. Hüseyin Tuncer, a.g.e., s.277.

47 Tuncer, a.g.e., s.380.

48 Mehmet Nazif'in Mes'ul Müdürlüğünü yaptığı bu gazetenin, 6 Ağustos 1923 tarihli 3. sayısı ve 1924 yılına ait 16. sayısı Millî Kütüphanede; Derginin 1-21 arasındaki tüm sayılarının fotokopileri ise sayın Prof.Dr. Nazım Hikmet Polat'ın özel kütüphanesinde mevcuttur. Katkıları için sayın Polat'a teşekkür ederim.

Mehmet Nazif'in⁴⁹ yaptığı mecmuanın ilk sayısında şu bilgiler yer almaktadır: *“Birlik: Türk Ocağı'nın Haftalık Mecmuası'dır. idare mahalli Türk Ocağında hususi idare. Mecmuanın seneliği 220, altı aylığı 130 kuruştur. Nüshası beş kuruştur. Millet ve memlekete faydalı yazılar kabul edilir. Basım yeri Sivas Vilayet Matbaasıdır⁵⁰”*. Bu ibare derginin her sayısında belirtilmiştir. Dergi ücretinin düşük olmasına rağmen (Cenab Muhiddin'in ifadesiyle bir kundura boyama parası) ilk sayısının sadece 35 nüsha satılması “Haftanın Musahabesi” sütununda eleştirilmiştir⁵¹.

Dergi, 18. sayı dahil Sivas Vilâyet Matbaası'nda basılmış, matbaanın bir yangın sonucu kullanılamaz hale gelmesinden sonra, Samsun Hilal Matbaası'nda basımına devam edilmiştir. Samsun'da basılan sayıların teknik seviyesi ve düzenlemesi Sivas ilindeki sayılara oranla hayli düşüktür. Sivas Vilayet Matbaası'nın yanması, Samsun'da basılan 19. sayıdaki “Hafta Musahabesi” bölümünde yer almış, yine aynı sayıda yer alan “Sivas Matbaası” başlıklı imzasız yazıda da bu konu incelenmiştir⁵². Mecmua 21. sayıdan sonra - farklı bir ilde çıkmanın getirdiği güçlükleri de eklersek - yayın hayatına son vermiştir.

Derginin ikinci sayısında çıkış amacı ve yaşadığı zorluklar şu şekilde açıklanmıştır: *“Sivas Türk Ocağı'nın bir mecmuası olsun dedik ve şu “Birlik” i çıkarmaya başladık. Kağıdın fenalığından, münderecatının azlığına kadar mecmuamızın bütün kusurlarını pekala biliriz. Bu, ne mecmuanın nasıl çıkarılacağını bilmemekten, ne ihmalcilikten ne de beceriksizlikten ileri gelmektedir. İçimizde öteden beri kalemiyle tanınmış gençler var. Yalnız şimdilik bundan daha iyisini burada vücuda getirmek imkansızdır. Fakat yazan okuyana, okuyan yazana dayak olursa her gün biraz daha iyi olmak şartıyla Sivas'ın da güzel bir mecmuası elbette olur⁵³.”*

49 Mecmuanın 20. sayısındaki “Haftanın İzleri” sütununda bulunan “müdür-i mesulümüz” başlıklı haberde 20. sayıdan itibaren Mehmet Nazif'in işlerinin yoğun olmasından dolayı mesul müdürlüğünü tüccardan Karapolat-zade İsmet Bey'in yapacağı belirtilmiştir.

50 **Birlik**, Sayı: 1 (10 Zh. 1341 / 23 Tm. 1339 / 23 Tm. 1923), s. 1.

51 Cenab Muhittin (Kozanoğlu), “Otuz Beş Nüsha”, **Birlik**, Sayı: 2 (17 Zh. 1341 / 30 Tm. 1339/ 30 Tm 1923), s. 1-2.

52 **Birlik**, Sayı: 19 (2 Mt. 1340 / 2 Mt. 1924), s. 1.

53 **Birlik**, Sayı: 2 (17 Zh. 1341 / 30 Tm. 1339/ 30 Tm 1923), s. 1.

Sivas Türk Ocağı'nın haftalık mecmuası olarak çıkan dergide haftanın musahabesi, içtimaiyat, edebiyat, yeni istidatlar, talim ve terbiye, tefrika, haftanın izleri gibi konu başlıkları altında çeşitli yazılar yazılmıştır.

Sekiz sayfadan oluşan bu dergide, Sivas'ın seçkin öğretmen ve yazarlarının yazdığı görülmektedir. Bunlardan bazıları: Eflatun Cem, Osman Nuri, Cenab Muhiddin, Ahmet Ruhi, Abdülkadir, Gazi İlhan, Atf İlhan, Ömer Bedrettin, Doktor Tahir, Emine Samiye Hanım, Fuat Gündüz Alp'dir.

Birlik dergisinde sayıları fazla olmamakla birlikte fotoğraflara da yer verilmiştir. Birlik dergisi, birinci sayısında Mustafa Kemal'in kalpaklı bir fotoğrafını⁵⁴; üçüncü sayısında "Sivas'a teşrif buyuran muhterem Heyet-i Vekiliye Reisi Rauf Beyefendi Hazretleri" açıklaması ile Rauf (Orbay'ın)⁵⁵; Beşinci sayısında "Lisenin tarihi salonunda" başlıklı yazının ortasında Kazım Karabekir Paşa'nın fotoğrafını⁵⁶; Dokuzuncu sayısında ise Sivas Türk Ocağı Başkanı Osman Nuri Bey'in fotoğrafını yayınlamıştır⁵⁷.

Derginin her sayısının ilk sayfası "Hafta Muhasebesi" ne ayrılmıştır. Konu başlıklarından bazılarını verecek olursak: "Anlaşma ve Birleşme İhtiyacı", "Asri Terbiye İhtiyacı", "Mekteplerimizde Müsbet ve Menfi Terbiyecilik", "Eski (Osmanlı İstiklali) ile Yeni (Türkiye İstiklali) Hakkında Bir Mukayese", "Yine O Ses", "Anadolu'da Türk Ocağı", "Sivas ve Kadınlık", "Büyüklerimiz ve Gençler"Konu başlıklarından da anlaşılacağı gibi sadece Türk Ocağı mensupları değil, tüm Sivas halkını ilgilendirecek konuların seçilmesine özen gösterilmiştir.

Dergideki bir diğer sütun başlığı "Yeni İstidatlar" adını taşımaktadır. Bu sütunda Ömer Bedrettin (Uşaklı), Gazi İlhan, Atf İlhan, Talat, Reşat gibi yetenekli gençlerin şiirlerine yer verilmiştir. Aralıklarla onuncu sayıya kadar devam eden bu sütun, 10. sayıdan sonra kaldırılmıştır.

Birlik dergisininin 10. sayısından itibaren "Nefis Sanatlar" başlığıyla yeni bir sütun açılmıştır. Bu sütuna 13. sayıdan sonra ara verilmiş; 17. sa-

54 Birlik, Sayı:1 (10 Zh.1341 / 23 Tm.1339 / 23 Tm. 1923),s. 2.

55 Birlik, Sayı :3 (27 Hz.1341 / 6 Ağ. 1339 / 6 Ağ. 1923),s. 4.

56 Birlik, Sayı: 5 (19 Sf. 1341 / 1 Te. 1339 / 1 Ek. 1923), s. 4.

57 Birlik, Sayı :9 (2 Ra. 1341 / 12 Ts 1339 / 12 Ka. 1923), s. 4.

yıda “*Müntehabat*” başlığıyla yayınlanmış ve bu sayıdan sonra tekrar yayından kaldırılmıştır. Abdülhak Hamit’den Rıza Tevfik’e, Tevfik Fikret’den Fuzuli ve Nedim’e kadar pek çok şairin şiirlerinden seçilen parçalara bu sütunda yer verilmiştir.

Genellikle son sayfada yer alan “*Haftanın İzleri*” sütunu, derginin haber ağırlıklı bölümüdür. Sadece Sivas Vilayet Matbaası’nın yanması üzerine Samsun’da çıkarılan 19. sayıda yer almamış, diğer sayıların tamamında bulunmuştur. İçerik olarak gerek Sivas Türk Ocağı gerekse derginin kendisiyle ilgili haberler, ilan ve açık mektup tarzında yazılara yer verilmiştir. Ocağın çalışmaları ya da idare heyetinin aldığı kararlar bu sayfa aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuştur. Örneğin, derginin kalitesinin artmasına yönelik bir çalışma, “*Tahrir Heyeti*” başlığıyla “*Türk Ocağı mecmuasının muntazaman intişarını temin ve yazılarının halkın istifadesini mucip olacak bir şekle ifrağ için bir tahrir heyeti teşkil etmiş ve bu nüshadan itibaren heyet faaliyete başlamıştır.*”⁵⁸ şeklinde bu sütunda verilmiştir.

Birlik dergisinde Atatürk’ün kalpaklı bir fotoğrafı ile Paşa’nın Sivas Türk Ocağı’nın açılış merasimine gönderdiği telgraf yayınlanır. “*Aziz halas-karımız Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Sivas Türk Ocağı’na büyüklüklerinin yüksek bir nişanesi olarak çektikleri telgraf sureti*” açıklamasıyla verilen telgraf şu şekildedir: “*Sivas Türk Ocağı Riyasetine Türk Ocağı’nın güşad vesilesiyle hakkımda izhar olunan hissiyat-ı merbutiyet-kariye teşekkür eder; ocağınızın millî inkişafa nafi hizmetler ifasına muvaffakiyetini temenni ile cümleye selam eylerim efendim.*”

Derginin ikinci sayısında verilen bir haberde ise “*Emsalsiz büyüklüklerini her vesile ile izhar buyuran kıymetli Gazimiz ve aziz halaskarımız Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Ocağımıza ikiyüz lira teberru etmişlerdir. Ocağın minnet ve şükran hislerini arz eylemek üzere zat-ı devletlerine heyet-i idare tarafından teşekkür telgrafları keşide edilmiştir.*”⁵⁹ denilerek Mustafa Kemal Paşa’nın ocağa yaptığı yardımdan bahsedilir.

58 “Birlik’in Tahrir Heyeti”, *Birlik*, Sayı:7 (18 Re. 1341/ 29 Te. 1339/ 29 Ekim 1923), s. 8.

59 “Kıymetli Bir Teberru”, *Birlik*, Sayı:2 (17 Hz. 1341/ 30 Tm. 1339 / 30 tm. 1923), s. 8.

Birlik dergisi, ilk iki sayısındaki bu yayınlarından sonra Mustafa Kemal veya dönemin siyasi iktidarı ile ilgili yazılara müstakil olarak yer ayırmamıştır. Ancak zaman zaman bazı yazıların içinde Mustafa Kemal ve yönetimle ilgili olarak diğer basın organlarında da görülen “Halaskarımız” vb. sözler yer almaktadır.

Birlik dergisinde Sivas’ın sosyal ve kültürel yaşamıyla ilgili haber ve yazılar yanında ülkenin genel durumu ile ilgili yazılar da dikkati çekmiştir. On yıldan fazla süren savaşlar sonucu ülke nüfusunun azalması Birlik dergisinde de incelenmiştir. Doktor Arif Bey “Nüfus Meselesi” başlıklı yazısında ülkemizdeki nüfusun azlığından bahsederek, görüşlerini şu şekilde açıklıyor: “Bugün İstanbul’dan Erzurum’a kadar uzanan Anadolu’nun dağları, yaylaları büyük tenhalk içinde bulunmaktadır. Bilhassa Umumi Harpten sonra azlık daha bariz surette nazara çıkmaktadır... Millî hududun sekiz milyonluk nüfusu, vasi bir sahaya yayılmıştır. Kilometre murabbai başına bizde Belçika’dakinden on misli az nüfus isabet etmektedir. Binaen-aleyh bizim için ciddi bir surette nüfus meselesiyle uğraşmak ve bilhassa millî bir nüfus siyaseti takip etmek ızdırar ve suziş olur⁶⁰.” Aynı konuda Abdülkadir imzasıyla kaleme alınmış bir başka makale de “Teksir-i Nüfus” başlığını taşımaktadır.

O günkü Sivas’ın kültür yapısı ile ilgili bilgilere de yine bu sütunlardan ulaşabiliriz. Örneğin Selahaddin Demiralp “Sivas’taki Cemiyetler” başlıklı yazısında: “Türk elinin büyük oğlu ve büyük çalıcısı Rauf Beyefendi hazretleri’nin şereflerine verilen çay ziyafetleri bilhassa Türkçü gençlerin memleketin her kısım hulletine karşı derin bir hissi hürmet ve muhabbetle mütehasıs olduklarını irae etti. Ziyafette Müdafaa-i Hukuk, Esnaf Cemiyeti ve Tekaut Cemiyeti’ni temsil eden zevat-ı muhtereme de bulunuyorlardı. Bu birlik ne tatlı ve memleketin atisini kutlulayan ne beşaretli birlik idi. Yakında ihtiyat Zabıtları Cemiyeti’nin bir şubesinin de terhis olunup memleketlerine avdet eden ihtiyat zabiti arkadaşlarımız tarafından güşad edileceği söyleniyor ne ala⁶¹” sözleriyle dernekler hakkın-

60 Doktor Arif, “Nüfus Meselesi”, **Birlik**, Sayı: 2 (17 Zh. 1341 / 30 Tm. 1339 / 30 Temmuz 1923), s. 2.

61 Selahaddin Demiralp, “Sivas’taki Cemiyetler”, **Birlik**, Sayı: 4 (13 Sf. 1341 / 24 Ey. 1339 / 24 Ey. 1923), s. 3-4.

da bilgi vermektedir. Bu düşünceler yanında Sivas'daki Cemiyetlerin faydalarından, bir "cemiyetler birliği" kurulmasının gerektiğinden ve Sivas Türk Ocağı'ndan da bahsetmiştir.

Sivas'da kurulan derneklerden birisi olan İhtiyat Zabıtları Cemiyeti bir dönem ocak binasına nakledilmiş, bu konu ve dernekle ilgili diğer haberler Birlik dergisinde haber olarak verilmiştir⁶².

Sivas'da kurulan bir diğer dernek olan "*Muallim ve Muallimeler Derneği*" nin Heyet-i idaresini seçmek için yaptığı toplantıyla ilgili haberler de "*Haftanın İzleri*" sütununda yer almıştır⁶³.

"*Himaye-i Etfal*" adlı yazıda ise Millî mücadele yıllarında fakrû zaruret içine düşen ailelerin çocuklarının eğitimine katkıda bulunmak için kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti hakkında ve bu cemiyete yardım edilmesi gerektiği açıklanmıştır⁶⁴.

Birlik dergisi, genel görünüm olarak edebiyat dergisi olmaktan uzaktır. Yayın hayatı boyunca eğitimle ilgili yazılara ağırlık verdiği görülür. Bunda Osman Nuri, Eflatun Cem, Cenab Muhiddin gibi isimlerin eğitim camiasından olmalarının da etkisi vardır.

Birlik dergisinde eğitimle ilgili yazılar arasında en önemlisi Muallim Fuat Gündüzalp'in kaleme aldığı ve derginin 7. sayısında başlayıp son sayısına kadar tefrika edilen "Talim ve Terbiye Teşkilatında Buhran" başlıklı yazıdır. Bunun dışında gerek "*Haftanın İzleri*" sütununda gerekse diğer bölümünde yazılan yazı ve haberlerden Sivas'ta eğitim hayatıyla ilgili ayrıntılı haber ve bilgilere ulaşmamız mümkündür⁶⁵.

62 **Birlik**, Sayı: 6 (13 Re.1341 / 24 Te.1339 / 24 Ek. 1923), s.8.; Yine " Dört aylık mesai ve hesabı heyet-i umumiyye arz ve izah etmek" ve yeni Heyet-i İdare ile Divan-ı Heyet üyelerini seçmek üzere toplanan İhtiyat Zabıtları Cemiyeti'nin yaptığı toplantı ve sonuçlarla ilgili haberler de haftanın izleri sütununda yer almıştır. **Birlik**, Sayı: 14 (9 Ce. 1341 / 17 Ke.1339 / 17 Ar. 1923), s. 8.

63 **Birlik**, Sayı: 17 (6 Ca.1341 / 14 Ks. 1340 / 14 Oc. 1924), s. 8.

64 Abdülkadir, " Himaye-i Etfal", **Birlik**, Sayı: 19 (2 Mt. 1340 / 2 Mt. 1924), s. 3-5.

65 Saadet Türkan, " Çocukların Huylarını İslah Çareleri", **Birlik**, Sayı 12,s.7-8; Tayyar, " Çocuk Bankası", **Birlik**, Sayı: 20, ss.7-8 ; Başka illere tayin edilen ve/veya Sivas'a ataması yapılan öğretmen ve yöneticilerle ilgili haberler; Serbest dersler ve gece dersleri verileceği; okullar arasında yapılan bilgi yarışmaları; Vilâyet Meclisi Umumiyesi'nin idadi mekteplerinden bazılarının kapatılmasıyla ilgili alınan karar haberleri vb. derginin değişik sayılarında yer almıştır.

Gerek Meşrutiyet dönemi gerekse Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimle ilgili en büyük problemlerden birisi de öğretmen maaşlarının zamanında ödenememesidir. Sivas ilinde de bu problem yaşanmış ve dergiye konuyla ilgili haberler yansımıştır⁶⁶.

“Sokaklarımız” adlı başka bir yazıda ise Sivas’ın modern bir çehreye kavuşması için yapılanlar anlatılmaktadır: “*Sene geçmez ki belediyemiz şehrin muhtelif semtlerindeki sokakların kaldırım ve çamurlarını tamir, ıslah ve tecdit için bütçesinden mühim bir yekun ayırmamızın*⁶⁷”. Bu sözlerin devamında belediyenin bu konuda yaptığı çalışmalarla şehircilik konusunda yapması gereken diğer işler de anlatılmıştır.

“*Büyüklerimiz ve Gençler*” adlı yazıda Fırka Kumandanı Kazım Paşa’nın Ocağı ziyareti ve bu ziyareti sırasında yapılan sohbetin gençler üzerindeki etkisi anlatılmıştır⁶⁸. “Fuhuş ve Gençlerimiz” adlı hafta muhasebesinde ise Sivas’ta fuhuşun sosyal yapıyı sarsacak bir duruma geldiği, doğuracağı kötü sonuçlar ve bunu önlemek için acilen tedbir alınması dile getirilmiştir⁶⁹.

Türk Ocaklarında sportif faaliyetlere önem verilmekte, bu tür faaliyetlerin yeni yetişen nesiller için gerekli olduğu düşünülmüştür. Cemal Naci’de “*İdman ve Biz*” adlı yazısında ülkemizde muhtelif spor dallarına önem verilmesi gerektiğini belirterek Sivas Türk Ocağı’nda da bir spor encümeni oluşturulmasının yararları üzerinde durmuştur⁷⁰.

“*Sivas ve Kadınlık*” adlı yazıda ise Sivas’ta ve Türkiye’de kadınların sosyal hayata katkılarının önemi üzerinde durulmuştur⁷¹.

66 20. sayıda İptidai mektep muallimlerinin birikmiş maaşlarının verilmesi için merkezden onbeş bin lira geldiğine ve paranın dağıtımına başlandığına dair bir haber verilirken; 21. sayıda “Muallimler grevde” başlığıyla sunulan haberde bu paranın dağıtımıyla ilgili bazı hususlara itiraz eden muallimlerin, mektepleri kapadığı yazılmaktadır. Fuat Gündüzalp “Talim ve Terbiye Meseleleri” adlı yazısında öğretmenlerin 8-11 aydır maaşlarını alamadığı belirtilmektedir.

67 “Sokaklarımız”, *Birlik*, Sayı: 21 (17 Mt. 1340 / 17 Mt. 1924), s. 6.

68 Abdülkadir, “Büyüklerimiz ve Gençler”, *Birlik*, Sayı: 15 (22 Ce.1341 / 31 Ke. 1339/31 Ar. 1923), s. 1-2.

69 Abdülkadir, “Fuhuş ve Gençlerimiz”, *Birlik*, Sayı: 11 (17 Ra. 1341/ 26 Ts. 1339/26 Ka. 1923), s. 1-2.

70 Cemal Naci, “İdman ve Biz”, *Birlik*, Sayı: 8 (25 Re. 1341 / 5 Ts. 1339 / 5 Ka. 1923) s. 2-3.

71 “Sivas ve Kadınlık”, *Birlik*, Sayı: 18 (13 Ca.1341 / 21 Ks. 1340 / 21 Oc. 1924), s. 1-2.

Birlik dergisi, yayın hayatı boyunca, birinci sayfasına koyduğu “*millîyet ve memlekete faydalı yazılar kabul edilir*” ilkesine bağlı kalmış, bu ilkeye ters düşecek hiçbir yazı yayınlamamıştır⁷².

Türkiye'nin siyasî ve kültürel yaşamında önemli bir köşe taşı olan Türk Ocakları, sadece merkezde değil ülke geneline yayılan şubelerle toplumun bilinçlenmesinde önemli katkılar sağlamışlardır. Sivas Türk Ocağı ve yayın organı olan Birlik dergisi de millî bilinç sahibi vatandaşlara ulaşma yolunda üzerine düşen görevi başarıyla yerine getirmiştir.

⁷² Ahmet Bozdoğan, *Türk Ocağı'nın Taşra Mecmuaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 1996, s.33.